

Շ Ր Զ Ա Փ Ա Կ Ո Ւ Մ

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ի Ա Յ Ս Օ Ր Ե Ր Ի Ն

Էմմա Հարությունյանը ղեկավարում էր Աղբյուրներից եկած փախուսած կանանցիկ ընդունումը: Երևանի «Զվարթնոց» օդակայանի՝ նրա ծանոթական սենյակի դռներ տարուց ավելի մի գուրբյուն էր կախված, որը տեղեկացնում էր, թե եկածներն այստեղ կարող են ստանալ առաջին օգնությունը՝ անվճար սենյակ կտրուկներ: Անցած ժամանակաշրջանում «փախուսական» բառը շրջանառու է դարձել և՛ Հայաստանում, և՛ Աղբյուրներում: Նի մտաբան կոնֆլիկտը երկու հանրապետությունների միջև, որն սկսվել է անցած տարվա փետրվարին ԼՂԽՄ մարզախմբիկի նստաշրջանի Աղբյուրներում կազմակերպվող զուգու գալու ուղևորման հետ: Չկամենալով ապրել ամենօրյա վախով, հարյուր հազարավոր մարդիկ հարկադրված էին բողոքել տները, աշխատանքը: Լույսի սկզբից անցյալ տարվա ղեկավարները և սարսափելի երկունային Ղարաբաղի պրոբլեմի առաջ կրեցին հրեշտակները:

Էմմա—ջանի փոփոխ սենյակում, ուր օդակայանի աշխատակիցները մտնում են նույնպես կիսիսու, այսօր ամենից հաճախ կրկնվում է «չլքափակում» բառը:

«ԶՎԱՐԹՆՈՑ» աշխատում է լարված ուրիշների մեջ: Ինքնաթիռների համար վառելիքը հարկ է լինում Երևան հասցեն ուղևոր: Օդակայանի ուղևորների փոխադրման հերթափոխի պետ Արարատ Սարգսյանն ասում է, որ Մոսկվայից եկող տրանսպորտային ինքնաթիռը ճանապարհի գործնականում այրում է նույնքան վառելիք, որքան կարող է բերել իր հետ: Երևանից թռչող մեքենաները հարկադրված են վառելիքի նվազագույն պաշար վերցնել, որը հազիվհազ է բավարարում մինչև միջանկյալ վայրէջքը Քերիլիսիում կամ Միներալնի Վոդոյում: այնտեղ կատարվում է լրացում: Այդպիսի աշխատանքը ֆանտաստիկ թանկ է նստում:

Տրանսպորտային սխեման, կազմավորվել է այնպես, որ բեռների մեծ մասը (մինչև 85 տոկոս) Հայաստան է մուտք գործում Աղբյուրների տարածքով ձգվող ճանապարհներով: Եվ երբ այդ ճանապարհային տրանսպորտայինները փակեցին երկաթուղային և ավտոմոբիլային ճանապարհները, Հայաստանը գործնականում կտրվեց երկրից: Այս քայլը գործադրել է անվանվել՝ լքում: Ղզիտես ինչու, էմբարգոն տարածվել է միայն հարևանների բեռների միջև, մնացած փոխադրումները իրականացվում են սովորականի պես: Հիմնական պահանջն է պահպանել Լեռնային Ղարաբաղի ստատուս-գոն, մարզի հայ բնակչությանը ստիպել հրաժարվել Աղբյուրներից և ՍՀՄ-ի կազմից դուրս գալու պահանջներից, Հայաստանին ստիպել դադարեցնել օժանդակությունը ԼՂԽՄ-ի բնակիչներին:

Շրջափակումը պահանջում էր ամբողջ սեպտեմբերին: Փորձեր եղան պրոբլեմը լուծել բանակցությունների ուղիով, և որոշ ժամանակ ավել էր, որ դրանք կհանգեցնեին հաջողության: Երբ օրով փոխադրումները մասնակիորեն վերականգնվեցին, բայց հետո արգելափակումները նորից իջան: Կրկին հարկ եղավ օդային ճանապարհով հասցնել ցեմենտ և շինանյութեր երկրաշարժից տուժած գոտիներում աշխատանքների համար: Այժմ արդեն ոչ մի հույս չկա, որ մինչև ձմեռ կհաջողվի կառուցել նախանշված քանակի տներ, շատերը հարկադրված կլինեն նախկին նման ապրել վրաններում: Չեն կարող աճարտել աշխատանքը և բացել արդեն կառուցված հիվանդանոցը և օրվեգիսայի մասնաճյուղները, պարապրոլը են տալիս բազմաթիվ հանրապետություններից և մարզերից Հայաստանին օգնության ուղարկված քրիզայինները:

Երևանում չի բավարարում ղեկավարները: Բացի այդ՝ չի բավարարում բեռները, անգամ էլ տապա

օգնության մեքենաների համար հատկացվում է օրական սուկ 15 լիտր: Բեռնակրի ստիպված են կանչել ընդունել միայն ամենաթանկ գնով: Հաճախ երբանք ստիպված են լինում, հեռախոսով լսելով նախանշանները, խորհուրդ տալ այս կամ այն զեղամիջոցը տնային ղեկավարից և, եթե այն չի օգնի, գանգահարել կրկին, այնքան, մի քանի մեքենայից բեռնի հավաքելով, դուրս են գալիս:

Հայաստանի առևտրի միևնույնի տեղակալ Վահագն Սահակյանը ասաց, որ հանրապետությունում մնացել է խմորի լի ձեռք օրվա պաշար: Եթե արտակարգ միջոցներ չձեռնարկվեն, հաց թրխելու հարավորություն չի լինի: Բարդ է նաև ալյուրի հարցը: հարկ է լինում կարգի գցել բազմաթիվ տարիներ կանգնած փոքրիկ շրջանները գյուղական շրջաններում: Չեն բավարարում շաքարը, միսը, ձկնային պահածոները, ծխախոտը: Բայց միջերկրները խանութներից դեռ չեն լքեցել:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ տնտեսությունը հսկայական կորուստներ է կրում: Մասնակիորեն կամ ամբողջությամբ կանգնած են շատ ձեռնարկություններ: հույս չկա, պահեստները լեցուն են շտեղափոխված պատրաստի արտադրանքով: Ո՞վ է փոխհատուցելու վրեսար:

— Ցավոք, չկա մեկը, որին հայց ներկայացնենք,— ասում է Հայկական ՍՀՄ դատախազ Վլադիմիր Նազարյանը,— քանի որ մեր պետությունում հանրապետությունները իրավական անձ չեն հանդիսանում, որին կարելի է հաշիվ ներկայացնել: Իրավիճակը, երբ մեկ հանրապետությունը տնտեսական շրջափակում է հայտարարում մյուսին, աննախագիտ է: Գե ինչ, ուրեմն հարկավոր է հաշիվ առնել նաև այդպիսի իրադրությունը, իրավաբանական լուծումներ փնտրել նաև երևան գեղաներում: Ինչ ավել է, որ անհրաժեշտ է նախաձեռնել հանրապետության կառավարողներին հարավորություն, իսկ այն, հատուցելով վնասը, իրավասու է դիմել կոնկրետ մեղավորներին հետևող հայցերով:

Իսկ առայժմ դրությունը, եթե չլինի նրա լրջությունը, անհեթեթ կարելի է անվանել: Խոսքով բոլորը ինտերնացիոնալիզմի և բարեկամության կողմնակիցներ են: Բայց, ահա, ինչ հարկ եղավ մասնակցել Նախիջևանի ինՍՄ-ի ղեկավարների հետ բանակցություններին՝ անհրաժեշտ զեղբայրություն հաստատելու մեղավորներին: Իսկ այն, հատուցելով վնասը, իրավասու է դիմել կոնկրետ մեղավորներին հետևող հայցերով:

Խորհրդի նախագահը հայտարարեց, որ միայն ինֆորմացիոն ուժի, բայց չի կարող երկաթուղայիններին պարտավորեցնել բացել ուղին: Բրոշում ընդունել կարող է միայն շրջափակում հայտարարած ժողովրդական ճակատը:

Բանակցությունների հրավիրված իլյուզիայի շրջանի ժողովրդական ճակատի նախագահը մեղ հուշագիր փոխանցեց այն պայմաններով, որոնց կատարման դեպքում կարող է վերականգնվել բեռների փոխադրումը: Ահա տեսքը:

Պայմանների ընդհանուր իմաստը հանգում է Աղբյուրների հասցրված «փոքրամեքենաներ» համար Հայաստանի ներդրություններ խնդրելուն, 1924 թվականով թրջվագրված տարածքային հավակնություններին, Հայաստանը լքեցած աղբյուրների վնասը փոխհատուցելուն:

ԵՐԱՍԻ ԳՅՈՒՂԻ ՄՈՏՈՎ է անցնում Հայաստանի Արարատի շրջանի և Աղբյուրների կազմի մեջ մտնող Նախիջևանի ինՍՄ-ի սահմանը: Ծանապարհը փակ է: Արգելափակումներ՝ մեկ և մյուս կողմից: Նախկինում այստեղ եղել է անասնաբուժական հսկողություն կետը: Հիմա ստուգում են նրանց ավտոմեքենաները, ում այնուամենայնիվ անհրաժեշտ է անցնել (առանց ծայրագույն կարիքի ոչ ոք նման փորձ չի ձեռնարկում): Զինվորականները այս և այն կողմից հետևում են կարգուկանոնին: Բայց աղբյուրական կողմից հետազոտությունը նրանք չեն կատարում, այլ՝ քաղաքակրթ հազնված, թեքերին թեկապներով մարդիկ: Ապշեցրեց տեսարանը, որ տեղի ունեցավ մեր ներկայությամբ: ստուգում էին զինվորական ավտոմեքենան: Վարորդը և սպան դուրս եկան խցիկից և շարժվեցին հսկիչներին:

Երկրում և աշխարհում տեղի ունեցածի մասին Երասխում, ինչպես նաև Հայաստանի մյուս շրջաններում այսօր լսում են ուշացումով: Ավարտվում է լրագրային թղթի պաշարը: Հրատարակությունների մի մասը հարկ է լինում բերել ինքնաթիռներով Մոսկվայից, այլ վայրերից: Կար այն բանի հավանականությունը, որ հանրապետությունում լույս չեն տեսնի Մոսկվայում տեղի ունեցող ՍՄԿԿ Կենտկոմի ազգամիջյան հարցերին նվիրված պլենումի նյութերով թերթերը, բայց տեղի հրատարակությունները անցան զրբային թղթի և տպագրերին տպաքանակները, նույն այդ կերպ լույս տեսան ընդմիջումից հետո աշխատանքը շարունակված: Հայաստանի Գերագույն խորհրդի նստաշրջանի նյութերը:

Գեղուտատների բոլոր ելույթներում, բնականաբար, խոսք էր գնում շրջափակման մասին: Խաչիկ Ստամբոլյանը խոսում էր այն մասին, որ զինվորականները իրենց պահեստային պաշարներից հանրապետության համար բաժին հանելով 350 հազար տոննա վառելիք, ուրիշ ոչնչով չեն կարող օգնել տրանսպորտայիններին: Գրությունը ավելի ու ավելի է սրվում: Անհրաժեշտ են կենտրոնական իշխանության միջամտությունը, լուծման որոնում Մոսկվայում բացված ՍՄԿԿ Գերագույն խորհրդի նստաշրջանում:

Հանրապետության ժողովրդական տնտեսությունը, նրա ձեռնարկությունների հետ պայմանագրային հարաբերություններով կապված այլ շրջանների էկոնոմիկային հասցվող վնասի մասին հայաստանի զինվորականները և հետևյալի հետևյալի խոսքերով: «Շրջափակումը ղեկավարում հանրապետության արդյունաբերության պրակտիկ գործունեությունը մտտակա ժամանակաշրջանում փաստորեն կլլատվի՝ այստեղից բխող բոլոր հետևանքներով: Հայաստանի Գերագույն խորհրդի նստաշրջանում բանավեճը ներառում սկսվեց որոշ ղեկավարների՝ ՄԱԿ-ի օգնությունը դիմելու առաջարկից: Ավելի առաջ նման առաջարկ է հրապարակվել ԼՂԽՄ-ի մարզային «Սովետակի Կարաբախ» թերթում: Այդ ինքնավար մարզը գործնականորեն շրջափակման վիճակում է գտնվում բազմաթիվ ամիսներ: Աղբյուրների տարածքով անցնող և դեպի մարզ տանող ճանապարհներին պետք է պետք է զբաղվել: Մեքենաները ոչ միայն քաղաքական հսկողությունը ոչ միայն քաղաքական հսկողությունը, այլև հանրապետության ղեկավարները: Ամենաարտափոխել այն է, որ շարունակում են զոհվել մարդիկ: Այժմ վտանգավոր է դարձել նույնիսկ պարեկների հետ տեղաշարժվելը:

կապված այլ շրջանների էկոնոմիկային հասցվող վնասի մասին Հայաստանի զինվորականները և հետևյալի խոսքերով: «Շրջափակումը ղեկավարում հանրապետության արդյունաբերության պրակտիկ գործունեությունը մտտակա ժամանակաշրջանում փաստորեն կլլատվի՝ այստեղից բխող բոլոր հետևանքներով: Հայաստանի Գերագույն խորհրդի նստաշրջանում բանավեճը ներառում սկսվեց որոշ ղեկավարների՝ ՄԱԿ-ի օգնությունը դիմելու առաջարկից: Ավելի առաջ նման առաջարկ է հրապարակվել ԼՂԽՄ-ի մարզային «Սովետակի Կարաբախ» թերթում: Այդ ինքնավար մարզը գործնականորեն շրջափակման վիճակում է գտնվում բազմաթիվ ամիսներ: Աղբյուրների տարածքով անցնող և դեպի մարզ տանող ճանապարհներին պետք է պետք է զբաղվել: Մեքենաները ոչ միայն քաղաքական հսկողությունը ոչ միայն քաղաքական հսկողությունը, այլև հանրապետության ղեկավարները: Ամենաարտափոխել այն է, որ շարունակում են զոհվել մարդիկ: Այժմ վտանգավոր է դարձել նույնիսկ պարեկների հետ տեղաշարժվելը:

Գերագույն խորհրդի նստաշրջանում բանավեճը ներառում սկսվեց որոշ ղեկավարների՝ ՄԱԿ-ի օգնությունը դիմելու առաջարկից: Ավելի առաջ նման առաջարկ է հրապարակվել ԼՂԽՄ-ի մարզային «Սովետակի Կարաբախ» թերթում: Այդ ինքնավար մարզը գործնականորեն շրջափակման վիճակում է գտնվում բազմաթիվ ամիսներ: Աղբյուրների տարածքով անցնող և դեպի մարզ տանող ճանապարհներին պետք է պետք է զբաղվել: Մեքենաները ոչ միայն քաղաքական հսկողությունը ոչ միայն քաղաքական հսկողությունը, այլև հանրապետության ղեկավարները: Ամենաարտափոխել այն է, որ շարունակում են զոհվել մարդիկ: Այժմ վտանգավոր է դարձել նույնիսկ պարեկների հետ տեղաշարժվելը:

ԳԱՐԱԲԱՂԻՆ օգնում է այժմ ինքն էլ շրջափակման մեջ հայտնված Հայաստանը: Մարզկենտրոն Ստեփանակերտ Երևանից բեռներ են հասցնում օդային ուղիով: ամենօրյա ուղերթերի քանակն ավելացվել է եռակի: «Զբվարթնոց» օդակայանում մեղ ցույց տվեցին Աղբյուրների ժողովրդական ճակատի Բաքվի օդակայանի սկզբնական կազմակերպության անդամների ստորագրած և ՍՄԿԿ քաղաքացիական ավիացիայի միևնույնության ու Հայաստանի հանրապետական կազմակերպություններին հասցեագրված հուշագրերը: Նրանում նախագրողացվում է, որ սեպտեմբերի 25-ից ընդհատվում են թռիչքները Բաքու-Երևան երթուղով: «Հայկական ծայրահեղականների պրոպագանդա և տնտրիստական գործողությունները բացառելու նպատակով»,— գրում են ավիատորները: «Զվարթնոց» օդայինները և ծառայողները երման գործողությունների ոչ մի դեպք չգիտեն: Շրջափակումը տարածվում է նաև օդի՝ վրա:

Երևանում կայացած նստաշրջանում ղեկավարները հավանություն տվեցին իրենց գործընկեր արտիստ Սոս Սարգսյանի ելույթին, որ պահանջեց քրեական գործ հարուցել նրանց դեմ, ովքեր կազմակերպում են շրջափակումը: Իսկ ելույթ ունեցողներից մեկը՝ Մեխր-Փաշաևը, ներդրություն խնդրելով այն բանի համար, որ հայոց լեզու չգիտի, որովհետև նախկինում ապրել է Բաքվում, ցավով էր խոսում իրենց տները լքած, Աղբյուրներում մնացած հայերին բաժին ընկած ղեկավարությունների մասին:

Նստաշրջանում ասվում էր շրջափակման կազմակերպիչների անբարոյականություն մասին, շրջափակման, որը ծանր կացությունում մեղ է դրել երկրաշարժ տեսած, մերձավորներին կորցրած, օթևանից զրկված մարդկանց: Երկրի՝ Հայաստանին ցույց տըր-

վող օգնությունը շրջափակված է հարևանների կողմից: Այն նույն հարևանների, որոնց նույնպես ծանոթ է փախստականների պրոբլեմը: հազարավոր աղբյուրներից ներ հայտնվեցին «հարկադրաբար իրենց մշտական բնակություն վայրերը թողած անձանց» դերում: Փախստականների հետ աշխատանքի համար օրերս կազմավորվել է նույնիսկ Աղբյուրներից և ՍՀՄ պետական կոմիտե:

ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄՆ, անշուշտ, քաղաքական ճնշում գործադրելու անթույլատրելի միջոց է: Փնևարկումից դուրս է, որ պետք է հանվի: Բայց քանի դեռ հարցը չի լուծվել (և հանուն նրա, որ այն որքան հեռավոր է արագ լուծվի), անհրաժեշտ է ճշմարտություն Անդրկովկասում տեղի ունեցող իրադարձությունների մասին: Լեռնային Ղարաբաղի շուրջ իրադարձությունները լուծվան մատնելը, անցած տարվա գարնան ինֆորմացիոն շրջափակումը միայն չի կարող իրադրությունը: Ամբողջ ձայնով շրջափակումները հանգեցրին նոր գոհների, հրեշտակի դաժանություն բռնկումների ոչ միայն Աղբյուրներում: Եղան Ձեռքառայի, նույն ուղևորող աղբյուրությունները... Եղան հազարավոր նոր փախստականներ:

Կարելի է հասկանալ Երևանի «Հայկական քաղաքացի» գործարանի բանվորների վիրավորվածությունը, որոնք Ձիտայի պատվիրատուներից հեռագրի են ստացել կշտամբանքներով այն առիթով, որ նացիոնալիստական ամբիցիաների հետևանքով հարկադրաբար չեն աշխատում, վնասներ են կրում բանվորներն Անդրբայկալում: Ձեռնարկության ապրանքային բակը և պահեստները լքեցված են պատրաստի արտադրանքով: Այն հնարավոր չէ դուրս մանևերից, հեռագրով չէ բերել, հասցնել հումք: Այդ մասին անհրաժեշտ է խոսել, գոռալ:

Սեպտեմբերի 26-ի առավոտյան «ՄՆ»-ի թղթակիցը պարզեց, որ նախօրեին և սեպտեմբերի 25-ի լույս 26-ի գիշերը, ՍՄԿԿ Կենտրոնի գործերի գլխավոր վարչության տվյալներով Աղբյուրներից դեպի Հայաստան է դուրս եկել 12 քնացքակազմ՝ շինանյութերով և մեկը՝ մթերքով: Բայց Հայաստան է եկել միայն երեք քնացքակազմ՝ շինանյութերով:

Բացելով ՍՄԿԿ Գերագույն խորհրդի երկրորդ նստաշրջանը, Միխայիլ Գորբաչովն ասաց, որ այդ ուղևորները ներկա վիճակում թողնել չի կարելի: Եթե գործը կայուն բնույթ չստանա, նրա կարծիքով, ՍՄԿԿ կառավարությունը հանրապետական մարմինների հետ միասին պետք է ՍՄԿԿ Գերագույն խորհրդին կոնկրետ առաջարկներ ներկայացնի այդ հանգույցը քննելու ուղղությամբ սպառնալիքներով: Աղբյուրներից հանգույցը քննելու ուղղությամբ սպառնալիքներով միջոցառումների վերաբերյալ: Կտեսները մեկ-երկու օր, նշեց ՍՄԿԿ Գերագույն խորհրդի նախագահը, թող կառավարությունը պատրաստ լինի, որպեսզի անհրաժեշտության դեպքում ղեկուցի իր առաջարկները:

Ավետ ԳԵՄՈՒՐՅԱՆ
Անդրեյ ՊՐԱՆՆԻԿՈՎ
«ՄՆ»-ի հատուկ թղթակիցներ
Երևան